

Betula pendula is oostwaarts opgerukt tot over de Beringstraat

Op de omslag van deze *Arbor Vitae* staat *Betula pendula*, de ruwe berk, in herfsttooi. Deze berk is een van de inheemse boomsoorten die vanwege de witte bast vrijwel iedereen kent. Je ziet hem vaker dan de andere inheemse berk, *Betula pubescens*, de zachte berk. Verwarring daarmee is mogelijk. Linnaeus tobde daar al mee.

De van Linnaeus afkomstige naam *Betula alba* voor beide soorten is een bekend voorbeeld geworden van een *nomen ambiguum*. Maar diverse taxonomen na hem hebben ook geworsteld met de berken. Voor alle berken geldt dat de vertegenwoordigers van het geslacht gemakkelijk als berk herkenbaar

zijn. In het verleden is alleen één els, *Alnus viridis*, nog even als berk beschouwd. Maar als het om het herkennen van de soorten gaat, slaat de vertwijfeling toe. Bastaardering en

Berken kunnen enorm verschillen in stamuitendijk
Foto: Ineke Vink

introgressie (blijvende genoverdracht van de ene naar de andere plantensoort) hebben het onderscheid vervaagd en aanleiding gegeven tot het beschrijven van tal van soorten en bastaardsoorten. Uiteindelijk leidde dit er toe dat in de *Flora of the U.S.S.R* niet minder dan 141 berkensoorten werden vermeld. In zijn in 2013 gepubliceerde monografie *The genus Betula, a taxonomic revision of birches*, heeft Hugh McAllister het aantal soorten teruggebracht tot 46, inclusief twee nieuw beschreven soorten.

Het geslacht *Betula* heeft een groot areaal op het noordelijk halfrond. Noordelijk groeien dwergsoorten nog boven de poolcirkel en in de gebergten vormen ze regelmatig de boomgrens. Van de 46 soorten die McAllister in zijn monografie onderscheidt, hebben er maar veertien de karakteristieke witte bast. Dat zijn wel vooral de soorten die echte pioniers zijn, migranten die zich zeer snel kunnen vestigen op lege plekken. Hybridisatie (het ontstaan van bastaard-soorten) en introgressie hebben soms de grenzen tussen populaties zo vervaagd dat de traditionele soorten niet goed zijn af te bakenen. Dit bracht McAllister er toe om een zeer grote complexe soort *B. pendula* te onderscheiden met drie ondersoorten en een areaal dat zich uitstrekt van Europa via Azië tot in het westen van de provincie Ontario in Canada.

Drie ondersoorten

Betula pendula subsp. *pendula* beschikte al over een flink areaal dat zich buiten Europa uitstreckte tot het westen van Siberië en het noorden van Marokko. In laatstgenoemd land werd de ondersoort als de aparte soort *B. fontqueri* beschouwd. Ook een andere geïsoleerde populatie op de vulkaan Etna in Sicilië had lang als *B. aetnensis* een aparte status. McAllister breidt het areaal oostwaarts nog uit tot het Baikalmeer, in het zuiden van Siberië vlak boven Mongolië. Typisch voor de Europese ruwe berken zijn de hangende twijgen. Deze eigenschap is uniek voor ruwe berken, maar de populaties in Siberië hebben die niet. Een eveneens

unieke eigenschap van de ondersoort is op iets oudere leeftijd de verruwing van de bast vanaf de basis. Ze ontbreekt alleen in populaties aan de oostgrens van het areaal waar introgressie is met populaties van de ondersoort *mandshurica*.

Betula pendula subsp. *mandshurica* is beter bekend onder het synoniem *B. platyphylla*. McAllister schikt onder deze ondersoort ook populaties uit Noord-Amerika die bekend waren als *B. alaskana*, *B. neoalaskana* en *B. resinifera*. In Noord-Oost-Azië omvat het areaal het gebied ten oosten van het Baikalmeer in Siberië, Japan, Korea en Noord- en Centraal-China. Ook hier zijn enkele voor Oost-Siberië beschreven soorten thans synoniemen. In het noorden van Noord-Amerika strekt het areaal zich uit van Alaska tot de Canadese provincie Ontario in het westen. Een opvallend kenmerk is de fraaie witte bast met kleine lenticellen. Het blad verschilt van dat van de ondersoort *pendula* in de aanwezigheid van beharing in de nerfoksels aan de onderzijde van het blad. Ook de bladrand is niet dubbelgezaagd.

Betula pendula subsp. *szechuanica* wordt door McAllister als een aparte ondersoort beschouwd, terwijl de *Flora of China* deze berk beschouwt als behorend tot de ondersoort *mandshurica*. Het areaal is beperkt tot het zuidwesten van China en aangrenzend Tibet. Kenmerkend is het leerachtige blad met een blauwgroene onderzijde. De groei is vaak vrij grillig met op latere leeftijd een brede kroon. □